

АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ МОДЕЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ НЕЧЛЕНОВАНИХ РЕЧЕНЬ У СТРУКТУРІ МОВЛЕННЄВОГО СТАНДАРТУ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 81'37:81'367.2 – 047.275

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).202–207

Личук М. Аксіологічно марковані моделі фразеологізованих нечленованих речень у структурі мовленнєвого стандарту; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація. Актуальність нашого дослідження зумовлена активністю вживання фразеологізованих нечленованих конструкцій різного типу в мовленні українців та потребою систематизації їхніх аксіологічно маркованих моделей. Мета статті – схарактеризувати аксіологічні моделі синтаксично нечленованих речень – тавтологічних та напівфразеологізованих. Завдання дослідження: 1) розкрити семантичну специфіку аксіологічних моделей нечленованих тавтологічних і напівфразеологізованих речень; 2) окреслити їхній експресивний потенціал у структурі мовленнєвого стандарту.

Методи дослідження. У дослідженні використано такі методи: описовий метод, що дав змогу схарактеризувати компоненти у фразеосхемах тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих речень, метод моделювання – для створення аксіологічних моделей фразеологізованих речень з тавтологічними компонентами та напівфразеологізованих речень. Метод асоціативного експерименту дав змогу з'ясувати семантичні характеристики аксіологічних моделей нечленованих тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих речень у мовленні, визначити їхній експресивний потенціал у різних комунікативних ситуаціях.

Результати. Фразеологізовані нечленовані речення наділені основними ознаками: синтаксична нечленованість, стійкість, ідіоматичність значення, емоційнооцінна інформативність, стандартизованість, відтворюваність та високо-частотність.

Аксіологічні моделі нечленованих фразеологізованих речень базовані на типові категорійного значення. Тавтологічні нечленовані речення з семантикою оцінки утворили дві групи: зі значенням нормативної оцінки та зі значеннями позитивної і негативної оцінки, високого ступеня її вияву. Нечленовані напівфразеологізовані речення з категорійним значенням «оцінка» активно вживані в мовленні. Ці речення сформували три групи: зі значенням недиференційованої оцінки, зі значенням позитивної оцінки та зі значенням негативної оцінки.

Висновки. Фразеологізовані нечленовані речення ґрунтуються на певній комунікативній ситуації, що передбачає спільність пресупозицій у мовця і слухача. У мовця й адресата мовлення встановлюється загальний рівень мовного мислення, на якому тлумачення поняття є зайвим. Спираючись на загальнокультурний фонд та емпіричний досвід, загальні для мовця і слухача пресупозиції, мовці долають суперечності між мовною та мовленнєвою семантикою таких речень.

Ключові слова: синтаксична нечленованість, фразеологізоване речення з тавтологічними компонентами, нечленоване напівфразеологізоване речення, семантична типологія, аксіологічна модель, оцінна семантика.

Постановка проблеми. Активне дослідження синтаксичних фразеологічних одиниць розпочато наприкінці ХХ ст. Незважаючи на те, що фразеологізовані нечленовані речення уперше виявлені ще два століття тому, однак через специфіку структури та семантики і на сьогодні їх досить складно описувати, зокрема крізь призму новітніх лінгвістичних напрямів.

Аксіологія як наука про цінності й оцінки є актуальним напрямом у сучасній лінгвістиці. Певні напрацювання з аксіологічної прагмалінгвістики зробила українська дослідниця Т. Космеда та її учні.

Актуальність нашого дослідження зумовлена активністю вживання фразеологізованих нечленованих побудов різного типу в мовленні українців та потребою систематизації аксіологічних моделей фразеологізованих речень з огляду на відсутність наукових розвідок щодо цих одиниць.

Аналіз досліджень. Фразеологізовані нечленовані побудови мають досить довгу історію вивчення. Ще М. Ломоносов виділив такі нечленовані конструкції: «Множинність понять і захоочення до швидкого та короткого їх повідомлення привело людину до способів, як би слово скоротити і вида-

лити нудні повторення одного вислову». Ця думка проілюстрована таким прикладом: «... Семпроній, побачивши несподівано Тиція, мовив: *Ба!* Замість: *я здивований, що тебе тут бачу*» [Ломоносов 1952, с. 76].

У 1760–1770 рр. вийшов друком словник «Опыт модного словаря щегольского наречия» за авторством М. Новікова. У словнику запропоновано мовленнєві формули світського жаргону як переклад із французької мови, напр.: «*Ах!*»; «*Ах, який ти славний!*»; «*Ах, який ти важливий!*». Такі непрямі мовленнєві акти у XVIII–XIX ст. були прикметною рисою світської бесіди.

Про існування фразеологізованих одиниць – готових «формул» – зазначали дослідники Л. Якубинський [Якубинский 1923], О. Пешковський [Пешковский 1956, с. 398–399], О. Смирницький [Смирницкий 1956, с. 228–230], О. Сперсен [Есперсен 1958, с. 16–23] та ін. Ці синтаксичні одиниці відтворюються в мовленні у потрібний момент спілкування. Е. Сепір наголошував: «... стереотипи соціальної поведінки не обов'язково виявляються під час простого спостереження... Якщо ми можемо показати, що люди як у соціальній, так і в

індивідуальній поведінці діють відповідно до глибоко вкорінених культурних стереотипів... і піддаються... простому використанню на практиці, тоді маємо право говорити про «несвідомі стереотипи поведінки в суспільстві» [Сепир 1993, с. 598].

Г. Матвеева зазначає: «Вплив через мову здійснюється не через оцінні висловлювання на кшталт: *це – добре, це – погано*, а різними мовними позначеннями, що містять соціально зумовлений оцінний компонент. Застосування подібних позначень дозволяє висловити оцінки імпліцитно, непомітно для комунікантів і викликати в них відповідне ставлення й поведінку. ...Оцінки й погляди певних соціальних груп закріплюються в різних поглядах на мовленнєве вживання...» [Матвеева 1984, с. 5–6].

Фразеологізовані нечленовані речення – це одиниці розмовного синтаксису, стандартизовані, оцінні та інтонаційно підкреслені. Мовленнєвий стандарт, з одного боку, усуває антиномію мовця і слухача, з другого – засвідчує бідність та шаблонність мислення і мовлення. Тому особливо важливим залишається відчуття і розуміння «золотої середини» у спілкуванні та вживанні фразеологізованих нечленованих побудов.

Мета статті – схарактеризувати аксіологічні моделі тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих нечленованих речень. Поставлена мета зумовлює розв'язання таких **завдань**: 1) розкрити семантичну специфіку аксіологічних моделей нечленованих тавтологічних і напівфразеологізованих речень; 2) окреслити їхній експресивний потенціал у структурі мовленнєвого стандарту.

Методи дослідження. Використано такі методи: описовий метод, що дав змогу схарактеризувати компоненти у фразеосхемах тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих речень, метод моделювання – для створення аксіологічних моделей фразеологізованих речень з тавтологічними компонентами та напівфразеологізованих речень. Метод асоціативного експерименту дав змогу з'ясувати семантичні характеристики аксіологічних моделей нечленованих тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих речень у мовленні, визначити їхній експресивний потенціал у різних комунікативних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Дослідники проблем аксіології в сучасній лінгвістиці визначають категорію оцінки як явище, підгрунтям якого є спеціальний відбір мовних засобів із врахуванням усіх чинників, що впливають на формування певного оцінного значення. Аксіологічні категорії *добре, погано, нейтрально* використовуються для характеристики об'єкта з погляду певної системи цінностей.

Фразеологізовані нечленовані речення з семантикою *оцінки* сформувавши окремий семантичний тип. Семантику оцінки аналізуємо на прикладі тавтологічних фразеологізованих та напівфразеологізованих нечленованих речень.

Фразеологізовані речення загалом наділені такими основними ознаками: синтаксична нечленованість, стійкість, ідіоматичність значення, емо-

ційнооцінна інформативність, стандартизованість, відтворюваність та високочастотність.

Тавтологічні фразеологізовані речення із семантикою оцінки.

У цих реченнях категорійне значення «оцінка» має два вияви – нормативна оцінка та позитивна чи негативна оцінка, високий ступінь її вияву. Досліджуваний матеріал уможливив виокремлення двох груп тавтологічних фразеологізованих речень.

1. Тавтологічні фразеологізовані речення зі значенням *нормативної оцінки*.

Категорійне значення «оцінка» як вказівка на відповідність нормі, тому, що є звичайним, найактивніше реалізують фразеосинтаксичні значення таких структурних схем: N_n (*Subst_n, Pronom_n, Adv, V_p*), як N_n (*Subst_n, Pronom_n, Adv, V_p*); $N \in N$, напр.: **З яблуками, як з яблуками** (В. Врублевський); **Але ж порядок є порядок. Сама бачиш: не вистачає робочих рук** (О. Гончар).

Уживання власних іменників у ролі тавтологічних компонентів спричиняє утворення алогічної порівняльної конструкції, у якій другий тавтологічний іменник співвідносить особу з її узвичаєним, відомим усім образом або образом у минулому. Порівняльна ознака може стосуватися зовнішнього вигляду особи, рис її характеру, способу поведінки та інше, що увиразнено постпозитивним контекстом. Такі фразеологізовані побудови часто використовували в усному діалогічному мовленні, пор.: – **Оксана як Оксана! Гостра на язик** (Розм.); **Василь як Василь! Ніколи не спішить** (Розм.); – **Що й говорити?! Дмитро як Дмитро! Весь у батька** (О. Донченко).

З погляду логіки фразеологізовані речення з тавтологією компонентів є алогічними конструкціями. Семантика аксіологічної моделі має контекстуальний характер. Перший із тавтологічних іменників означає індивідуальний об'єкт, виділений з низки однорідних; другий – клас об'єктів чи комплекс ознак, властивих певному класу. Сполучник *як* виконує функцію квазіпорівняння, співвідносячи окреме і загальне, індивідуальне й типове.

Нормативну оцінку виражають тавтологічні фразеологізовані речення, іменникові компоненти яких є назвами конкретних предметів, істот, речовин, інколи – абстрактними назвами. Напр.: **Привидилася і нічого особливого не побачила. Дядько як дядько. Навіть приємний** (Брати Капранови); **Володька як Володька. У пивбарі замовив собі два великі кухлі пива...** (В. Трубай); **Ніч як ніч. ...Зорі одна по одній почали зникати, а небо світлішати...** (К. Москалець).

Оцінку як відповідність нормі виражають фразеологізовані речення, тавтологічні іменники яких поєднані постійним дієслівним зв'язковим компонентом *є*. Напр.: – **І дійсно – справи вони і є справи. Чого тут ображатись?** (Брати Капранови); – **Все буває, і то б нічого, якби не люди. Знаєте, люди є люди** (Я. Лижник).

Фразеологізовані речення, утворені за стійкою схемою $N \in N$, виражають повне, безвідмовне прийняття предмета, істоти, її ознаки. Категорійне значення нормативної оцінки в них ґрунтується на

врахуванні як основних ознак предмета чи особи, так і додаткових, конотативних, які не завжди і не обов'язково виявляються, а якщо і виявляються, то це є нормою. Експліцитне вираження постійного компонента зв'язкової природи ϵ підвищує надійність передання інформації. Він актуалізує модально-оцінне значення вірогідності. Підґрунтям такого значення є нормативний складник. Саме це дає підстави кваліфікувати семантику фразеосхеми $N_1 \epsilon N_1$ як часткове узагальнення.

Русисти також акцентують на узагальнювальній семантиці фразеосхеми $N_1 \epsilon N_1$. Є. Гулига трактує такі фразеологізовані речення як найбільш придатні для вираження категорії узагальнення [Гулига 1979, с. 38]. Дослідник розглядає один повторюваний іменниковий компонент у синтаксичній позиції підмета, а другий, зі спеціалізованою зв'язкою ϵ , – як присудок. На його думку, поєднання підмета і присудка найчіткіше передає глобальне узагальнення, оскільки слугує для вираження зв'язку двох загальних понять: часткового поняття, різновиду, і загального, окремого виду. А. Райхштейн відзначає стійкий характер та ідіоматичність фразеосхеми $N_1 \epsilon N_1$; «її загальне значення не утворене стандартною комбінацією окремих елементів структури; воно містить додаткове значення, що впливає з конструкції загалом: «так воно і є, і нічого тут не вдієш!», «потрібно визнати це як факт» [Райхштейн 1971, с. 131].

Особливе зацікавлення викликає функціонування власних імен у структурі тавтологічних фразеологізованих речень, утворених за фразеосхемами N як N , $N \epsilon N$. Вони є засобом оцінки і характеризуються певними релевантними для мовця ознаками, що експлікуються в правому та лівому контекстах. Як зазначає Ю. Степанов, «власні імена поєднують дві функції: вони означають, по-перше, індивідів, по-друге, індивідів, не подібних до інших індивідів» [Степанов 1981, с. 88]. Власні імена встановлюють одиничну референцію.

2. Тавтологічні фразеологізовані речення зі значеннями позитивної чи негативної оцінки, високого ступеня її вияву. Ці категорійні значення реалізують тавтологічні фразеологізовані речення таких фразеосхем: $N_{1sing} \text{ з } N_{2pl} \text{ Adj}_{1sing} \text{ з } Adj_{2pl} \text{ } N_{1sing} \text{ над } N_{3pl} \text{ Inf, так Inf; } Om \text{ } N_p \text{, так } N_p \text{; } Om \text{ Adv, так Adv; } Om \text{ } V_p \text{, так } V_p$. Тавтологічні компоненти, здебільшого іменникової природи, поєднані за допомогою прийменників *над*, *з* і його варіантів *із*, *зі* чи парних часток *от* (*оце*, *це*)..., *так*. Напр.: – *Бджола загадка, зірка загадка, а людина хіба ні? – Таємниця з таємниць, – роздумує художник* (О. Гончар); *От жид, так жид! Вірити йому не можна* (І. Франко); ...*От поставили, так поставили!* (А. Гюґоннік).

Тавтологічні компоненти виражені переважно іменниками, перший із яких ужитий у формі називного відмінка однини, а другий – родового чи орудного множини, зокрема у фразеосхемах $N_{1sing} \text{ з } N_{2pl}$; $N_{1sing} \text{ над } N_{3pl}$. Найактивніше в ролі тавтологічних іменникових компонентів уживані іменники з емоційно-оцінним значенням, що створюють переважно план негативної модальності. Особливу експре-

сію фразеологізованих речень з емоційно-оцінними іменниковими лексемами передає інтонація, напр.: *Я останній дурень! Йолоп із йолопів!* (А. Дімаров).

Специфіка фразеосхеми $Om \text{ } N_p \text{, так } N_p$ – у семантичному обмеженні повторюваного іменникового компонента. Його виражають іменники двох груп: назви осіб і назви конкретних предметів. Для створення позитивного модального плану вживають іменникові лексеми зі значенням позитивної емоційно-експресивної оцінки, напр.: – *От сімейка, так сімейка. Тримаються одне за одного, як у казці про ріпку* (М. Стельмах); – *Оце дуби, так дуби!* – *вигукував Данько в захваті* (О. Гончар); для характеристики особи в негативному плані, крім лексем на позначення осіб, можуть бути вжиті іменники зі значенням істот, що увиразнює негативне ставлення до тих осіб, про яких ідеться, напр.: «*От осел, так осел!*» – *подумав дід про Дмитра* (І. Микитенко); *От негідник, так негідник!* (Розм.); *Оце дурень, так дурень!* (Розм.). Лайливі іменники на зразок *дурень, негідник, мерзотник, хам, виродок* та інші виражають негативну оцінку в підкреслено зневажливому тоні, інколи – агресивно.

Напівфразеологізовані речення з семантикою оцінки.

У напівфразеологізованих реченнях оцінка може стосуватися особи, предмета, дії, ознаки чи ситуації. Напівфразеологізовані речення виражають ставлення мовця до описуваної події, або до репліки співрозмовника, або до ситуації, у якій перебуває мовець, тобто виражають оцінку мовця до повідомлюваного і до співрозмовника, передаючи оцінку і суб'єктивно-емоційну модальність.

Розмежовують недиференційовану оцінку, значення позитивної оцінки та значення негативної оцінки, тому виділяють три групи напівфразеологізованих речень.

1. Напівфразеологізовані речення зі значенням недиференційованої оцінки утворюють два різновиди:

1) *Om* (*ото*, *оце*) *i* (*ї*) + N_1 (*Adj, Adv, V_p*)!; *Om* (*ото*, *оце*) *який* (*яка*, *яке*, *які*) + N_1 (*Adj, Adv, V_p*)!; *Om* (*ото*, *оце*) *так* + N_1 (*Adj, Adv, V_p*)!; *Om* + N_1 (*Adj, Adv, V_p*), *так* + N_1 (*Adj, Adv, V_p*)!; *Ось вам* (*i*) + N_1 . Модальна частка *от* (*ото*, *оце*) в цих фразеосхемах утратила вказівність і вживається для увиразнення важливості предмета, явища, якості та інше. Напр.: *От був народ! Що римляни, що греки. На всі віки нащадкам запасли* (Л. Костенко); – *Хто це написав таку гарну пісню?! – питав зворушений Санько в Андрія. – От, брат, пісня, так пісня!* (Іван Багряний).

У фразеологізованому комплексі *Ось вам* (*i*) + N_1 залежний іменниковий компонент здебільшого має значення конкретного предмета, рідше – абстрактне значення. Напівфразеологізоване речення на основі цього фразеоконструксу рідковживане в усному розмовному мовленні і виражає здебільшого значення позитивної оцінки, напр.: *Максим витягнув з багажника довгу криву ручку, крутнув так, що автомашини затремтіла... З переляку вона завелася, мотор задзижжав... – Ось вам і акумулятор!* – *торжествував Максим* (Ю. Збанацький);

2) *Що то (там) за + N₁ (Subst, Adj)!* Основу цієї фразеосхеми напівфразеологізованих речень сформував постійний компонент, виражений похідною часткою *що то (там) за* як поєднанням відзайменникової частки *що*, підсилювальної *то* чи відприслівникової частки *там* і прийменника *за*. Напр.: *Особливо господар, від котрого Іван донедавна не чув доброго слова, тепер трубив о нім на всі боки, мов нанятій. – Що там за сила! Що за провірність!* (І. Франко); *Скільки б йому не казав, не послухає. Що за дурень такий!* (В. Медвідь); *Що то були за місяці розлуки й чужини!* (М. Вайно).

2. Напівфразеологізовані речення зі значенням позитивної оцінки мовця розрізняються за семантико-граматичними особливостями постійного компонента фразеологізованого нерозкладного комплексу та його позицією в ньому. Вони сформовані на основі таких фразеосхем: *Ох і (ї) + N₁ (Adj, V_р); Ех і (ї) + N₁ (Adj, V_р); Ух і (ї) + N₁ (Adj, V_р); Ну і (ї) + N₁ (Adj, V_р); Ах ти + N_р. Напр.: *Ех же ж і рвонуло!* (Остап Вишня); *Ух і шапка!* – вигукнув Андріяка Василькові (О. Гончар); *Ах ти ніч!* Душа в простори лине, і так свіжо, й синьо так кругом (В. Сосюра).*

Фразеоконструкція утворений з первинних вигуків *ох, ех, ух, ну* та відсполучникових часток *і* або *й*. Анафорична акцентована нерозкладна єдність виконує дві основні функції: створює план оцінної модальності і виконує підсилювально-констатувальну функцію. Правобічний змінний компонент є здебільшого назвою особи (істоти) або лексемою з оцінним значенням (напр.: – *А я, дурень, не вірив, що Дід Мороз і справді існує... Ох і пустомеля!* (С. Соловйов); – *Хоча та сама історія свідчить, що всі багаті завжди були негідниками. – Ох, теоретик!* Вночі, здається, в тобі переважав практик (П. Загребельний).

3. Напівфразеологізовані речення зі значенням негативної оцінки мовця становлять два різновиди, сформовані на основі таких фразеосхем:

1) *Ах ти (ви) (ж) + N₁ (N_с)!*; *Ех ти (ви) (ж) + N₁ (N_с)!* Підґрунтям напівфразеологізованих речень, утворених за цими фразеосхемами, є семантично й інтонаційно нерозкладні вигуково-займенникові комплекси *ах ти (ви)* та *ех ти (ви)*. Правобічний компонент увиразнює негативне ставлення мовця

до висловленого або до співрозмовників, оскільки виражений іменниками на позначення осіб з негативним оцінним значенням або й стилістично зниженими лексемами, зокрема лайливими іменниками. Напр.: *Ах ти ж виродку!* – зі злості зірвався з місця старий (П. Куліш); *Ах ти ж хам! Гний, пропадай, щоб і слід твоєї загинув...* (М. Коцюбинський). Засоби суб'єктивної модальності слугують модифікаторами об'єктивної модальності, переводячи її в емоційно-експресивну модальність. Специалізованим засобом є оклична інтонація.

2) *Ох (вже) цей мені + N₁!*; *Ах цей (вже) мені + N₁!* Вигукові компоненти *ох, ах* цієї фразеосхеми диференціюють два різновиди оцінних напівфразеологізованих речень. Постійний компонент фразеосхеми об'єднує три елементи: акцентований вигук *ох* або *ах*, займенниковий прикметник *цей (ця, це, ці)*, що узгоджується з наступним іменниковим компонентом в роді, числі, відмінку, та відзайменникову частку *я* у формі давального відмінка однини. Правобічну позицію заповнює змінний іменниковий компонент зі значенням особи – власна чи загальна назва, рідше – з предметним, процесним та іншим значенням. Напр.: *Ох вже цей мені Колька! Кинь його!* (І. Микитенко); *Ох вже ці мені вихователі!* (Л. Пономаренко).

Висновки. Фразеологізовані нечленовані оцінні речення експресивні й емоційно забарвлені, виражають модальну, емоційну оцінку. Емоції визначені оцінками, що супроводжують взаємодію людини зі світом інших людей, зі світом предметів. Оцінку знаходимо в структурі цілей, певних дій як основи діяльнісних актів. Ці акти, як і діяльність суб'єкта, підпорядковані впливу моральних, конвенційних законів, тобто культурних норм.

Фразеологізовані нечленовані речення – тавтологічні та напівфразеологізовані – ґрунтуються на певній комунікативній ситуації, що передбачає спільність пресупозицій у мовця і слухача. Спираючись на загальнокультурний фонд та емпіричний досвід, загальні для мовця і слухача пресупозиції долають суперечності між мовною та мовленнєвою семантикою таких речень.

Увійшовши в мовленнєву стихію, фразеологізовані нечленовані речення творять світ та об'єктивну реальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулыга Е. В. Реализация категории обобщения на синтаксическом уровне. *Вопросы русского языкознания*. Москва: Изд-во МГУ, 1979. Вып. 2. С. 29–39.
2. Есперсен О. Философия грамматики / пер. с англ.; под ред. Б. А. Ильиша. Москва: Изд-во иностр. лит., 1958. 404 с.
3. Ломоносов М. В. Полное собрание сочинений. В 11 т. Т. 7: Труды по филологии 1739–1758 гг. Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1952. 993 с.
4. Матвеева Г. Г. Актуализация прагматического аспекта научного текста. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1984. 130 с.
5. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва: Гос. учебно-педаг. изд-во Мин. просвещения РСФСР, 1956. 511 с.
6. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы. Ленинград: Просвещение, 1971. 184 с.
7. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва: Издательская группа «Прогресс»: Универс, 1993. 656 с.
8. Степанов Ю. Имена, предикаты, предложения. Москва: Наука, 1981. 361 с.

9. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка. Москва: Изд-во лит-ры на иностранных языках, 1957. 286 с.
10. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. Москва: Прогресс, 1988. 655 с.
11. Якубинский Л. П. О диалогической речи. Русская речь. *Труды фонетического института практического изучения языков*: сб. статей / под ред. Л. В. Щербы. Петроград: Изд-во фонет. ин-та практич. изучения языков, 1923. Вып. 1. С. 96–195.

REFERENCES

1. Gulyga E. V. (1979). Realizatsiya kategorii obobshcheniya na sintaksicheskom urovne [Implementation of the generalization category at the syntactic level] *Voprosy russkogo yazykoznaviya*. Moskva: Izd-vo MGU. Vyp. 2. S. 29–39 [in Russian].
2. Espersen O. (1958). *Filosofiya grammatiki*. [Philosophy of grammar] / per. s angl.; pod red. B. A. Ilisha. Moskva: Izd-vo inostr. lit. 404 s. [in Russian].
3. Lomonosov M. V. *Polnoye sobraniye sochineniy*. V 11 t. T. 7: *Trudy po filologii* [Works in Philology]. 1739–1758 gg. Moskva; Leningrad: Izd-vo AN SSSR. 1952. 993 s. [in Russian].
4. Matveyeva G. G. (1984). Aktualizatsiya pragmaticheskogo aspekta nauchnogo teksta [Actualization of the pragmatic aspect of a scientific text.]. Rostov-na-Donu: Izd-vo Rostov. un-ta. 130 s. [in Russian].
5. Peshkovskiy A. M. (1956). *Russkiy sintaksis v nauchnom osveshchenii* [Russian syntax in scientific coverage]. Moskva: Gos. uchebno-pedag. izd-vo Min. prosveshcheniya RSFSR. 511 s. [in Russian].
6. Raykhshteyn A. D. (1971). *Nemetskiye ustoychivyye frazy* [German stable phrases]. Leningrad: Prosveshcheniye. 184 s. [in Russian].
7. Sepir E. (1993). *Izbrannyye trudy po yazykoznaviyu i kulturologii* [Selected works on linguistics and cultural studies]. Moskva: Izdatelskaya gruppa «Progress»: Univers. 656 s. [in Russian].
8. Stepanov Yu. (1981). *Imena, predikaty, predlozheniya* [Names, predicates, sentences]. Moskva: Nauka. 361 s. [in Russian].
9. Smirnitkiy A. I. (1957). *Sintaksis angliyskogo yazyka* [The syntax of the English language]. Moskva: Izd-vo lit-ry na inostrannykh yazykakh. 286 s. [in Russian].
10. Tenyer L. (1988). *Osnovy struktornogo sintaksisa* [Basics of structural syntax]. Moskva: Progress. 655 s. [in Russian].
11. Yakubinskiy L. P. (1923). *O dialogicheskoy rechi. Russkaya rech* [About dialogic speech. Russian speech]. *Trudy foneticheskogo instituta prakticheskogo izucheniya yazykov: sb. statey / pod red. L. V. Shcherby*. Petrograd: Izd-vo fonet. in-ta praktich. izucheniya yazykov. Vyp. 1. S. 96–195 [in Russian].

AXIOLOGICALLY MARKED MODELS OF PHRASEOLOGIZED NON-SEGMENTED SENTENCES IN THE STRUCTURE OF THE SPEECH STANDARD

Abstract. Purpose. The relevance of our study is conditioned by the activity of using phraseologized non-segmented sentences of different types in the speech of Ukrainians and the need to systematize their axiologically marked models.

The purpose of the article is to characterize axiological models of syntactically non-segmented phraseologized sentences – tautological and semi-phraseologized. Objectives of the study: 1) to disclose the semantic specificity of axiological models of non-segmented tautological and semi-phraseologized sentences; 2) outline their expressive potential in the structure of the speech standard.

Methods. In the study such methods are used as: descriptive method were used to characterize the components in the phrase-scheme of tautological phraseologized and semi-phraseologized sentences, the modeling method – to form axiological models of phraseologized sentences with tautological components and semi-phraseologized sentences. The associative experiment method has made it possible to find out the semantic characteristics of axiological models non-segmented tautological phraseologized and semi-phraseologized sentences in speech, to determine their expressive potential in different communicative situations.

Results. Phraseologized non-segmented sentences are endowed with the basic features: syntactic non-segmented, stability, idiomatic meaning, emotional-valuation informativeness, standardization, reproducibility and high frequency. The axiological models of non-segmented phraseologized sentences are based on the types of categorical meanings. Tautological phraseologized sentences with the semantics of valuation formed two groups: with the meaning of the normative valuation and with the meanings of positive or negative valuation, a high degree of its expression. Non-segmented semi-phraseologised sentences with categorical meaning of «valuation» are actively used in speech. These sentences formed three groups: undifferentiated valuation, the meaning of positive valuation and the meaning of negative valuation.

Conclusions. Phraseologized non-segmented sentences are based on a certain communicative situation, which implies the commonality of presuppositions in the speaker and the listener. The speaker and the addressee of the speech set a general level of linguistic thinking at which the interpretation of the concept is superfluous.

Relying on a cultural foundation and empirical experience, the common positions for the speaker and the listener are to overcome the contradictions between the linguistic and speech semantics of such sentences.

Keywords: syntactic non-segmented, phraseologized sentence with tautological components, non-segmented semi-phraseologized sentence, categorical meaning, valuant semantic, axiological model.

© Личук М., 2020 р.

Марія Личук – доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна; [https:// orcid.org/0000-0002-8046-7414](https://orcid.org/0000-0002-8046-7414)

Maria Lychuk – Doctor of Philology, Professor of the Department of Journalism and Language Communication, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-8046-7414>